حسبحاللر
دینی و ادبی

محرری

دارالفنون الهیات فاکولته‌سی تصوف کرسیسنه معید اولمش
اسپارطه‌لی

زین العابدین

غلطه سرای لیسه‌سی سابق معلملرندن

احمد کامل مطبعه‌سی — بایزید چادرجیلر

١٩٢٧

دینی و ادبی
حسبحاللر

محرری

دار الفنون الهیات فاکولته‌سی اصول تفسیر مدرسی
اسپارطه‌لی
زین العابدین

احمد کامل مطبعه‌سی — بایزید چادیرجیلر
١٩٢٧

افاده مرام

شو اثرجکی ساحۀ نشره قویمقده‌کی سائقی عفویکزه مغروراً برنبذه عرض وایضاح ایتمک ایسترم.

وحدت وحاکمیت ملیه واستقلال تاممزه نائل اولدیغمز کوندنبری غایه‌م ایکی سنه‌در رمضان شریفی آناطولینک حریم پاکنده وهرسنه دیکر بربلده‌سنده کچیرمک صورتیله تنویر قلوب وتبلیغ احکام ایله‌مک‌دن عبارتدر.

بو! بر علم یولجیسندن یوردیمزک ویورداشلریمزک بکله‌دیکی برحق صریح وبزم ایسه بر وظیفۀ نجیبه‌مزدر. بز بونی تام معناسیله مدرکز زیرا: بر یوزنده کی مسلمانلرک میت متحرک حالنده بولونمالری وبوحالک دوامی یارینکی یولجیلرک آیاغی آلتنده أزیله‌مزی انتاج ایلیه‌جکی بدیهیدر. مرشد ملت ورهبر امت اولمق اوزره دارالفنون سقف عرفانی آلتنده تنعم ایدن بزلر اسلاملغک صدر اولده‌کی - یکرمی‌بش سنه‌ده یکرمی‌بش بیک ییللق فیاض - ترقیسنی خاطرلادقجه قلبمزک درین کوشه‌لرندن قان فیشقیریور.

صافیت ازلیۀ اسلامیه‌نک روحنه صوقولان سم قاتلک تحت تأثیرنده قیورانمقده اولدیغنه شبهه یوقدر. بونکیچون

بولاندیرلمش اولان سیمای اسلامک صفوت وشعشعۀ ازلیه‌سی توزلانمشدر. ایشته وظیفه‌مز بورادن ابتدار ایده‌رک بوغباری سیلمکله باشلار. بونکیچون سیاحت اثناسنده ملاقی اولدیغم اخوان دینه بر خاطرۀ ناجزه اولمق اوزره شونلری طبع واحضار ایلدم.

١ — دینلرک تاریخی سوزه‌رک بر قوش باقیشیله کوستریش.

٢ — حیات ودینمز حقنده بر دردلشمه،

٣ — حضرت پیغمبرک علم وفصاحتی تقدیر بویوروب وجود مبارکلرینی اورتن خرقۀ سعادتی برقصیده‌یه فدا ایدیویرمک کبی علویتی کوسترن قصیدۀ بانت سعادک خلاصه‌سی.

٤ — بر فرنک شاعری اولان لامارتینک صدق نبوت محمدیه‌یی تصدیق ایدن حقیقت تاریخیه وعلمیه‌یی نظر عبرته دوکمکله فخرکائنات افندمزک قم رسالتلرندن شرفصدور بویورلمش اولان (قال النبی: ان الله لیئوید هذا الدین برجل الفاسق برجل المنافق وبرجل الکافر) حدیث شریفلرینک ظهورینی کوسترمکدن عبارتدر.

بناءً علیه: تجلی ایده‌جک لطف جناب حق ایله اشبو بورجمی ملت ومملکتمه خدمات مشکوره ایله اوده‌یه بیلیرسه‌م کندمی مسعود وبختیار عدایده‌جکم.. توفیق اللهدن

اقامتکاه: بایزید مدرسه‌سی ١٧ نومروده

اسپارطه‌لی: زین العابدین

حسبةً لله
دینی و ادبی

استعیذ بالله (ان الدین عند الله الاسلام) صدق الله العظیم .

هر دوغان چوجغك بر والده یه ، بتون مخلوقاتك ده تابع اولمسی لازم كان بر خالقه احتیاجی احكام طبیعیه اقتضاسیدر . كائناتده كورینن بتون وارلق هپ بو قانون جهانك مطیع بر اسیر احكامی در .

انسان مخلوقات آره سنده اك شرفلیسی اولدیغندن طرف فطرتدن نائل اولدیغی اك بیوك نعمت ؛ تأمل ، عقل، فكر وازعان عرفانی اولوب بو سایه ده دنیا و آخرت احتیاجلرینی دویاراق شو تابعیت ابدیه یی دها چوجقلغنده ایكن تقدیر ایدوب بر بیوككه عرض اطاعت والتجا ایله مكی دوشونمكدن بر آن كندیسنی آلامامشدر : شو صورتله دین، بشرك فطرتنده، دها دوغریسی یارادیلیشنده بر وارلق و بر احتیاج شدید مقابلی در. هر انسانده اساسلی بر طاقم دویغولر واردر كه : دین دویغوسی بونلرك نهائی و اك یوكسك اولانی در .

دین ، تاریخك یازلمادیغی پك اسكی زمانلردنبری بشریتده موجوددر. قبل التاریخ یعنی : بر قاچ یوز بیك سنه اول یاشایان انسانلرك بوكون كشف ایدیله رك میدانه چیقاریلان آثار عتیقه دن یعنی كریده براقوب كیتدیكی ئولمز ایزلردن ، دین حقنده بر فكره مالك اولدقلری آكلاشلمقده در .

دنیله بیلیر كه : انسانلر دوشونجه و محاكمه ، مقایسه واستدلاله مقتدر اولوب یعنی بر حالت حیوانیه ده بولندقلری زماندنبری بر دینه صاحب وسالك بولنمشلردر .

خلقت آدمدنبری چپلاق وضعیف بر انسان ایچون هر بری آمان ویرمز بر دشمن اولان طبیعتك تأثیرلرینه قارشی بر حافظ حقیقی آرایوب آكا صیغینماغه و دنیانك عالم حقیقی یه بر كوپریلك وظیفه سی یاپان قیصه بر كچید اولدیغنی ادراك ایدرك قناعت كتیردكدن صوكره حیات ابدیه ایچون بر تاكری یه طاپمغه مجبور اولمشدر. دین انسانلره وحی وكشف صورتیله وذوات نزیهه نك [یعنی پیغمبرلر] ملكوت استعدادلری واسطه سیله عالم بالادن احسان بیورولمشدر . بونك حكمتی ده تاریخ بشریتك اینجه لك ودرینلكندن آكلاشیلیور . واقعا دین ، عقله موافق وعقله محتاجدر. [١] شوقدر كه : بوكون بیله دینك

[١] نبی كریمز « دین تماماً عقلدر ، عقلی اولمیانك دینی ده اوله ماز » بیورمشدر .

موضوعی اولان ماده‌لری، عقلك ثابت بر صورتده حل ایده‌مدیکی نظر دقته آلنیرسه بعض ممتاز و مستثنا ذوات کرام واسطه‌سیله تبلیغی، بر حکمت و بر عنایت ربانی‌در. دیمك که دینك تاریخده کورولدیکی صورتده کوندرلمسی بر رحمت، بر تأیید الٓهی‌در. بویله اولمقله برابر تبلیغك یتیشه‌مدیکی مواقع و دوره‌لرده انسانلرك کندیلرنده فطرتاً موجود خاصهٔ کشف و جستجو ایله بر نوع دین میدانه کتیردکاری ینه تاریخده کورولمکده‌در. فی‌الواقع درونده قونیلان فطرت و قواعد مکنوزهٔ ادراکیه موجبنجه بشر، حقایق اشیایی آرامق و هرشیئك حکمت ظهور و وجودینی آراشدیرمق اضطرارنده‌در.

قرآن کریمده نقل و بیان بیورولان منقبهٔ ابراهیم قدر بر قصه یوقدر که: انسانلره درین بر درس عبرت اوکره‌تسین مخلوقاتك تعبد و پرستش ایده‌جك بر خالقه احتیاجلرینی کوسترسین. او فکر منور بو کرهٔ معنایی شو نامتناهی فضایی یارادان خالقك مصنوع، حتی یموت اولامیه‌جغنی ادراك ایتمه‌ده تردد ایله‌مدی.

اعتقاد عصریه‌نك خلافنده اوله‌رق بو عالم ایله متناسب شو جهان ایله هم آهنك اولمسی لازم کلن خالق عظیمی، حی لایموتی آرامغه قویولدی. نهایت خطاب عزته مظهر اولدی. خلیل اللهك بو خطاب جلیلی نه صورتله قبول و هرشیدن مقدس بیلدیکی امر الهی‌یه نه قدر

بیوك بر اعتماد و صمیمیت قلب و وجدانله اتباع ایلدیکی تاریخ بیلنلرك معلومی‌در. فرنك و اسلام تاریخلرینکده جمله‌سی بردن حکایه ایلدیکی و قرآنکده تأیید ایتدیکی کبی یتمش یاشنده اولدیغی حالده مملکتنی ترك ایله‌مه‌سی و اسماعیلی هیچ تردد ایتمکسزین قربانه قرار ویرمسی [١] خالقنه نه درجه‌ده معتقد و مفتون اولدیغنی ارائه‌یه کافی‌در. مع‌مافیه: جناب حق کندیسنی سونلرك امرینه اطاعت ایدنلرك ایرکج امن و رفاهه نائل اوله‌جقلرینه بر مثال اولمق اوزره قوم لوطك اوغرادیغی فلاکته بدل ابراهیم [ع . م] و قبیله‌سنی ارض کنعانده انعام و احسانه غرق ایله‌دی. حضرت ابراهیم علیه‌السلامك خلقت و شو طرز حیاتی جمعیت بشریه ایچون بیوك و غایت قیمتدار بر درس عبرت اولمغه سزا واردر. بویله‌جه دوام ایدن بشریت بعضاً یولنی شاشیرمش، بعضاً هدایته ایرشمش بعضاً ده دین دیه پوتی کندی یاپمش کندی طاپمش کیمی بویله کیمی شویله. الحاصل دین بر چوق شکللره کیرمش، و دورلر کچیرمش. درلو درلو تقسیملره اوغرایه‌رق دین ابتدائی، دین سماوی، دین متنبی، دین نورانیت [زردشت دینی]، دین اضطراب [اسکی سریانیلر]، دین اسرار [اسکی مصرلیلر]، دین علویت [دین موسی]،

[١] اسماعیلك‌ده کردندادهٔ انقیاد ایله‌مسی عقله حیرت ویریر زیرا: پدر بر نوجوان «پسر = اولاد» فدا ایدرکن اوغل‌ده بر «سر = باش» ترك ایدیویرمك نه دیمکدر؟...

دين بديعى [اسكى يونانيلر] ، دين تمييز [روماليلر] ، دين مطلق ، اديان طبيعيه ، برهمن دينى ، بودى دينى ، دين متكامل ، دين حق وسائره كبى الخ اشكال دينيه‌نك جمله‌سنده « اساسلى وحقانى بر نقطهٔ جامعه و بر نقطهٔ مشتركه » واردر كه او ده: جناب حقى اعتراف ، واونى بيلمك آكلامق قصدى واونك رضاسنك تحصيلى املى ، اوكا اطاعت فكرندن عبارتدر ديه خلاصه ايديله‌بيلير . ايشته بوكون المزده‌كى دين اسلام جمله‌سنى جامع اتم واكمل اولوب خاتم الاديانْدر نه يازيق كه اسلاميته ايريشوبده كوروب وبيلوب صوكره ينه خسران و ضلال ايچنده قالان انسانلره .....

چونكه مسلمانلق پريشان فكرلرى طوپلامق ، قارماقاريشيق احوال بشرى اصلاح ايله‌مك ايچون بصيرتلرك اوكنده پارلايان بر نوردر . ياراصه كبى بو ضيادن متأثر اولارق ياراصه‌نك كونشه توكورمه‌سى قبيلندن (يكرمنجى عصرده چول قانونيله اداره اولونه‌ماز) دين قفالره سوز چوق فقط بوراده يوقدر !

رمضان حسبحالى

رمضان آيى ؛ مسلمانلغك بتون ساده‌لكى و كوزللكيله ميدانه چيقمسنه اك درلى طوپلى بر واسطه‌در . بو آيده عبادت – ير ير جامعلرده محله مسجدلرنده اوطه‌لرده ومكتبلرده ، اغنيا قوناقلرنده ، حرم دائره‌لرنده وجدانلرك

اولانجه صميميت وايقانلريله – ايفا ايديلير . كوندوزين اولو جماعتلرله نماز ادا ايتمك ، اك خوش اداسى صداسى كوزل قرآن اوقويان حافظلرى ديكله‌مك انسانك دنيوى واخروى وظيفه‌لرينى تعريف وتصوير ايده‌رك اوكره‌دن واعظلرك درسلرنده حاضر بولنمق ، رمضان شريفه حرمةً مالايعنياتى ترك ايتمك ، مكيفاتدن واز كچمك ، ديندا شلرينه وبلكه بتون هم نوعنه رفق وشفقت وانصاف وحقانيتله معامله‌يه اعتنا ايله‌مك بو آيك سلامت اعتقاد صاحبلرينه مخصوص موهبه‌لرندندر .

اشبو مسرودات رمضانك تربيهٔ نفسيه‌يه عائد فضائليدر برده تربيهٔ اجتماعيه‌يه متعلق فضيلتلرينه باقه‌لم :

امساك وافطارك معين وقتلرده اولمسى حسبيله معيشت ايشلرنده انتظام حاصل اولاجغى كبى دها صحى و دها مغذى طعام يديلمه‌سى وجودك دائما نظافت و طهارت اوزرنده بولنديرلمسى سببندن حركاته اعتدال و مزاجه شطارت ونشئه كلير . وجود عافيتله قلبى فرح بولور قلبك فرحلغى ايسه دنيا سعادتنك اك بيوك علامتلريدر . برده دنيا غائله‌لرندن اوتورى سائر زمانلرده بربرينى كوره‌مين اخوان رمضان شريف مناسبتيله جامعلرده ، كتبخانه‌لرده ، افطار ضيافتلرنده و تراويح قلنان يرلرده ، سركيلرده مطالعه‌خانه كبى استراحت وتفرج يرلرنده ملاقات ايدرك ادبى ، دينى ، وطنى ، اجتماعى ، اقتصادى محبتلرله يكديكرينى

تنویر وایقاظ ایدرلر. هله اسلام قادینلری ایچون رمضان عادتا بر مکتب وکعبهٔ عرفاندر. اون بر آیدنبری انسانلغك یوجه وظیفه‌لری نامنه برشی ایشیدوب بلله‌مه‌مش اولان خانملریمز رمضان آیلرنده کندیلرینه مخصوص اوله‌رق ترتیب ایدیلن مقابله ووعظ ونصیحتلره وقیلدیریلان تراویح نمازلرینه دوام ایده ایده برآی ظرفنده دینی ودنیوی آداب وارکان اسلامیه‌دن برخیلی مسئله اوکره‌نیرلر. مسلمانلغك یوکسکلك وکوزللکلری مادی اثرلرله چوجوقلرك ذهننده سیلنمز برصورنده نقش اولمق ایچون رمضان شریفدن دها ایی برواسطه اوله‌ماز.

رمضان طوپلری، سحور داوولی، مناره وجامع قندیللری، واعظ نصیحتلری، حافظ مقابله‌لری، تراویح نمازلری، سحوره عائله ایله برلکده قالقمق اشتیاقلری کبی رمضانه مخصوص تظاهرات چوجقلغك انکشافنه خادم سائر مشروع اکلنجه‌لر اونلرده اسلامیتك شعاری حقنده اویله علوی انطباعلر حاصل ایدرکه: یالکز بو انطباعات؛ زمانله سیلنمه‌سی ممکن اولمایان طاشه نقش اولنمش یازی کبی‌در. ایلروده ایمانك قلبلردن ابداً سیلنمه‌مسنه وبر مسلمان آتشه آتیلسه اعتقادندن ودیندن واز کچیریله‌مه‌مسنه کافیدر.

بوکا مبنی عائله رئیسلری رمضان مبارکك بو خاصهٔ خارقه‌سنده چوجقلرینك تربیهٔ دینیه‌سی نامنه استفاده ایتمکی

بیلملی، اونلری هر درلو وسیله‌لر ایله دینی راسمه‌لره اشتراك ایتدیرملی. بونك ایچون چوجقلری کوندوز وکیجه عبادتلرنده حاضر بولندیره‌رق جماعت کبرانك حالنی سیر ایتدیرملی. واوقونان قرآن ودعالری دیکلتملی. سحوره قالقمق ایسترلرسه مانع اولماملی. والحاصل کندیلرینك دینی دویغولرینی قوتلندیره‌جك فرصتلری قاچیرماملی. اینجه‌لکلره واقف اولمیان بر طاقم متعصب جاهللر جامع شریفلرده چوجوقلرك صفلر آره‌سنده قایناشوب قوشوشملرینی بك عبث وعبادتلرینك حضورینه مانع کوره‌رك اونلری تکدیر وجامعه کیرمکدن منع وتحذیر ایدرلر. فقط مادی ومعنوی هرملکه‌نك ابتداسی کورکو وتقلید اولدیغنی وکندیلرنده‌کی تمایلات دینیه‌نك دخی بویله بویله حالتلرله حصوله کلدیکنی خاطرلرینه کتیرسه‌لر انصاف ایدوب چوجقلری آزارلامقدن واز کچدکدن صوکره بلکه‌ده اونلرك اویون ایچون دخی اولسه جامعك آولوسنه کیرمسنی تشویق دخی ایدرلردی.

مملکتك ارشاد وتربیه‌سنه مأمور اولان دین اولولری ایله مکتب خواجه ومعلملری کندیلرینه مودوع وظیفه‌لرینی ایفا ایدرلرکن، رمضانك دینی، ملی واجتماعی تربیه‌مز حقنده‌کی شدتلی علاقه‌لرینی نظر اعتباره آله‌رق تاریخ مصاحبه‌لری، دین درسلری، حیات بیلکیسی درسلرنده وجهه‌یه کوره تنظیم وتعلیم ایتملری پك لازم اولدیغی

کبی مفتی دائره‌لری دخی جوامع شریفه‌ده وعظ ایده‌جك ذواتی عصری عرفان و معلومات ایله تجهیز اولنمش قسمندن انتخاب ایتملی. وحتی ایجاب ایدرسه رمضان شریف ایچون وقتندن اول مملکته یارایه‌جق تجدد پرور اویانیق واعظلر جلب ایتملی. حادثات عالمی غیر مدرك احتیاجات زمانی فهم ایده‌من آلایلی یعنی تعبیرم معذور کورولسون کوکنده‌بتمش جهاندن خبری یوق واعظلری وعظلرنده بنی اسرائیل حکایه‌لریله عصرمزه غیر قابل تطبیق، ونوافل وعبادتلری تعریف ایتمه‌لرینه، کویا ترغیب عبادت وتحذیر معاصی ایچون عقلك و منطقك قبول ایده‌میه‌جکی مثاللر کوسترمه‌لرینه، حتی صلوات شریفه‌نك فضیلتنی یوکسلته‌جکم دیرکن دینك قدر جلیلنی کوچولتن سندسز سپقسز اویدورمه حدیثلرك سویلنمه‌سنه میدان ویرمه‌ملی. بناءً علیه حکومت جمهوریه‌مز، بو جهتلری نظر دقته آله‌رق بر تعلیماتنامه تنظیمنی اونوتمامشدر. فقط جهت تطبیقی چوق متعسر کورونویور.

واعظلریمز دخی کندیلکلرندن دینمزك پك انجه‌دکل بالعکس هرکسجه قولایجه یاپیلماسی قابل، ساده و بر چوق کلفتلردن آزاده مسامحه‌کار بر دین معقول اولدیغنی والحاصل هم دنیوی هم اخروی نعمت وسعادتلره نائل اولمق ایچون دینمزك پك علوی واسطه‌لری شامل بولندیغنی حکمت آمیز موعظه‌لرله و ملایم بر لسان ایله تعریف

ایتملیدرلر. یوقسه انسانلرك کافه‌سنی جاهل وضلاله صاپمش بر دوزی‌یه معاصی ارتکاب ایدر، فرض ایدرك کرسی باشنده اونلری تکفیره یلتنه‌رك تحقیر ایتمك ایچون نه کندیلرینه من عندالله بر صلاحیت بخش ایدلمشدر. ونه‌ده انسانلرك بو طریق ایله ارشاد اولنه‌جغنی عقل و انصاف قبول ایده‌مز. زیرا: حق تحریم، حق تکفیر اللهکدر.

دنیا علملرینه و اجتماعی معیشتك آدابنه اولدقجه کسب وقوف ایتمش ذواتك وعظ دیکله‌مکدن نفرت کوسترمه‌لرینك سببی حق سوزه اولان بغض وعداوتلرندن اولمیوب واعظلرك درشت لسانلریله وبعضاً ده محاکمه‌سز، منطقسز خرافه‌لرله دولو سوزلریله ناسزا تعریض وتقبیحلرندن ایلری کلدیکنی شیمدی‌یه قدر بر چوق تجربه‌لرمله کوردم و آکلادم.

استطراد

بوراده دفتر خاطراتمدن بر ایکی یاپراق آچمق وجود وجوبی اقتضا ایتدی. حرب عمومیدن اول بر آرالق آیدین ولایتی حوالیسنده بولونديغم. آنلرده قره پیکار بازارینه کیتمشدم. اوکله نمازینی قیلمق ایچون قره پیکارك شن، شاطر، ظریف جامع شریفنه کیردم بر خواجه افندی وعظ ایدییور بو واعظ افندی اوحوالینك طانمش صاپیلی، مشهور واعظی اولدیغنی مسموعم ایدی

نمازیمی قیلدم ، بن‌ده جماعت آره‌سنه قاریشدم موعظه‌یی نهایتنه قادار دیکله‌دم . یالکز یاپدیغم استفاده نه‌در ؟ بیلیرمیسکز . صیق صیق مدار کلام اولارق قوللاندیغی الفاظ : قالین قفالی بنی دیکله‌مك ایسته‌مزسه‌ك نه اوقودم خواجه اولدم قازاندم حاجی اولدم . آ کلادکمی بر قیزه قوجه اولدم . طوت کلیك برچه‌مندن باقه‌لم ألنه نه کلیر . بر ایکی دفعه‌ده مناسبت کتیروب قرق تورك بر طورپ ، آل طورپی وور تورکه ینه یازیق طورپه . دیه جامعده تپنیور . موعظه اثناسنده أز قضا قالقانلری‌ده شیطانه ایپ طاقوب سوروکلتدی بوصورتله هر نه‌ایسه موعظه بیتدی بیتدی أما جماعتکده جانه یتدی بیتدی . خواجه‌م هیچ بر علم آدمنه یاقیشمایه‌جق عظمتله جامعدن چیقدی . بر تقریب حواجه افندینك یاننه صوقوله‌رق کندیلریله بر ایکی دقیقه قونوشمامه مساعده ایتملرینی رجا ایتدم . قهوه‌یه کلمه‌می امر ایتدی . تعقیب ایتدم . اوکده اونلر ، آرقه‌ده بن قهوه‌یه کیردك . همان قهوه‌ده کیلر یرندن اویناددی . وبزه پیکه‌دن یر آچیلدی . بش آلتی کشی بر کوزلجه یرلشدك . اولا خواجه افندینك نارکیله‌سی وبعده چایلریمز کلدی . انجدك نوبت کلام بزه ویرلدی . نه قونوشه‌جغم صورولدی .

— بن : افندی حضرتلری ! بن بر علم یولجیسی صفتیله شونی عرض ایتمك ایستیورم که ؛ خواجه‌لغکز مسلم

حاجیلغکزده معلوم عامه ، قیز قوجه‌سی اولمکزده سزه عائد بر مسئله . فقط سزك بولندیغکز شو محیط واقلیم اوزرنده مسکون اهالی وسزی بارینديران ، معاونت وياردیملریله یاشاتان خلق هانکی ملتلردندر وسزك هانکی عرقه منسوب اولدیغکزی لطف ایدرمیسکز دیدم .

— خواجه‌افندی : اولاد ! بکا ایلغینلی حاجی مصطفی افندی ، دیرلر اوقودم اوقوتدم ، اجازت ویردم . شو آیدین اویماغنده اوچیوزدن فضله مجاز طلبه‌م واردر . بو حوالیده اوچ نوع اسلام واردر . روم ایلی مهاجری ، چرکس ویرلی اهالی .

— هانکیسی دها چوقدر ؟

— یرلی البته چوقدر .

— ذات عالیکز هانکیسندنسکز ؟

— یرلی اهالیدن .

— بو اوچ قسم خلقك عرقلری نه‌در . یعنی تورکمی عربمی عجم‌می ؟

— بورالرده عجم یوقدر وبولنماز . یرلی اهالی ایله مهاجرلر تورکدر . ایشته « ١٢٩٣ » ده کلن چرکس مهاجرلری واردر . بونلرده آیری آیری کوی قورمشلردر .

— شو حالده ذات عالیکزده تورکسکز .

— اوت تورکم .

— نظر شرعشریفده ، بخاری و مسلم کبی صحیح

حدیث کتابلرنده پیغمبر علیه السلام اسلامی ایکی قسمه آییرمش عرب ، عجم [١] و بونی‌ده خطیبلر هر جمعه خطبه‌سنده تکرار ایدوب دوریورلر . شو حالده تورك آره‌ده یوقدر !؟.. دیدم .

خواجه افندی — تورکك عصر سعادتده اسلام اولمادیغنی واسلاملغی صوکره‌لری قبول ایتدیکنی سویلدی ..

— بن افندی حضرتلری ! بر حقیقت علمیه وتاریخیه وارسه اوده کرك تورکك و کرك عجملرك [٢] عصر سعادتدن صوکره مسلمان اولملریدر. ایرانك قبول اسلامی «زردشت» دینی ترکی حضرت عمرك زمان خلافتنده ، تورکلرك‌ده دها صوکره‌در . وحضرت محمد (علیه‌السلام) تورکلری قاله آلمامش دکل ، بالعکس تورکلر حقنده حدیثلری واردر . تورك و تورك دیلنك لطافت واهمیتی ومدنیتلری نظر مقدسلرندن قاچمیه‌رق :

[تعلموا لسان الترك فان لهم ملكاً طوالاً] یعنی : تورکلرك دیلنی ، او کره‌نیکز چونکه آنلرك اوزون مدتدنبری دوام ایدن سلطنتلری وواسع مملکتلری واردر . بیورمشلر . تورکلردن پیغمبرلرده ظهور ایتمش تورکجه (یالواج) کلمه‌سی پیغمبر دیمکدر . تورك سنك طوربك قادار قدر وقیمتی اولمیان بر مخلوق دکلدر. سن سوزلرکله هم قوجه بر ملتی

[١] لسان شریعت ، عربك غیری‌یه عجم تعبیر ایدر .

[٢] بین‌الناس آناطولی‌ده خلق ایرانیلره عجم تعبیر ایدر .

تحقیر ایدرك عزت نفسنی تزییف ایدیور ، ملیتکی آیاقلر آلتنه آلیورسك؟.. هم‌ده بر عالمه یاقیشمیه‌جق بك بیوك یاکلشلق یاپیورسك ده‌نجه : خواجه فیرلادی . آغزیمی قپادی . صوص بنی امتحانه‌می کلدك. بن‌ده ظن ایتدم که مسئله صوره‌جقسکز . آرتق بوندن اوته‌سنك نقله‌ده دکر یری یوقدر. آلت طرفنی قارئینك فطانتنه براقیورم. چوق شکر حکومت جمهوریه‌مز ، بو کبی مناسبتسزلکلری ومناسبتسزلری اورته‌دن قالدیردی ایسه‌ده تماميله تمیزلیه‌مدی بر چوق یرلرده مقام افتایی بیله شرافت علمی دنیایه طانیتدیره‌جق آدملر دکل ، بر طاقم هودوکلر اشغال ایله‌مکده‌در . توحید تدریسات قانوننك نشر اعلانندن بوکونه قدر کچن سنه‌لر ظرفنده رمضان شریفده تبلیغ احکام وتنویر قلوبی حادم اجرای وعظ ونصیحت ایتمك ایچون استانبولدن خارجه چیقان ارقاداشلرك بعض ادراکسز مفتیلر طرفندن اوغرادیغی حاللر تعریف و تصویره صیغار شیلر دکلدر . بویله بینسزلر هیچ‌ده دوشونه‌میورلر که حکومت جمهوریه‌مز درین بیلکیلی ، منقولات اسلامیه‌نك باطلنی حقدن آییران ، ایجابات زمانك احتیاجی اولان علم و فنلره واقف ارباب قلم ، متفکر عالملر یتشدیرمك ایچون دارالفنونك سقف عرفانی آلتنده الهیات فاکولته‌سی آچمش ، یتشه‌جك مأذونلره‌ده جالس بولندیغی مقام افتایی نامزد قیلمشدر کرچه جامعلرده

وعظ و نصیحت ایده‌جکلر ایچون مفتیلره بر تعلیماتنامه ویرلمش اوصاف وشرائط مطلوبه‌یی حائز اولانلره وثیقه ویرلمسی امر ایدلمش فقط بونی‌ده بعض مفتیلر فرق وتمییزدن عجز کوسترمکده‌در. وعالم خرستیانیت مزیف دینلرینك اعتلاسی ایچون سوروللره میسیونرلری حریمزه صالدیردیکی بزم علمامزجبا وحی‌می بکلرلر؟ بو میسیونرلرکان حربیه‌سنك عقل شاشیرته‌جق فداکارلقلر کوستردکلرینی کورمه‌مك نه دیمکدر !؟ بناءً علیه : صم بکم عمی فهم لایبصرون . ده داخل اولدیغمزی استلزام ایدر .

١٣٤٠=١٩٢٥ تاریخنده کورد عصیاننك اك علولی زمانلری ایدی . رمضان چیقارمق وارشاداتده بولنمقلغم ایچون باشده اشرافدن عرب‌زاده سعدالدین بك اولدیغی حالده بنی تلغرافله بالیکسره ایسته‌دیلر. دعوته اجابت ایده‌رك . رمضانه اوچ کون قالا بالیکسره واصل اولدم . وعظ وثیقه‌سی ویرمسی ایچون مفتی ایله آره‌مزده ، ایراد اولونه‌جق موعظه موضوعلری حقنده اختلاف ظهور ایتدی . بنم مقصدم تماماً ، یکی بر یولده قناعت علمیه و وجدانیه‌یی صاچه‌رق بر یوزنده مسعود ملتلر کبی یشامغی تلقین ایله شمدی‌یه قدر اسلامیته صوقولمش خرافه‌لری کوکندن قازیوب صفوت ازلیه‌سنی کوسترمك ایدی . مفتی افندی بونی قبول ایتمیور ، قطعیاً مساعده ایتمیه‌جکنی آنجق نماز آبدست ، غسل ، زکاة حج . صدقه ، نوافلدن بحث

ایتمه‌می بونك ایچونده مطلقا «حلبی» دن درس اوقوتماغی ترجیح و خارجه چیقمامغه‌ده امضا ویرمه‌می شرط قوشویوردی . نتیجه‌ده مفتینك فکرینه رام وقربان اولمقدن بشقه چاره یوق ایدی . ناچار اویله یاپدم [١]

مفتی‌نك امریله مسودك قلمه آلدیغی ورقه‌یی کمال اضطراب قلبله امضا ایتدم . آیریله‌رق دوائر رؤساسنی برر برر زیارت ایده‌رك طانیشدم او وقت معارف مدیری بولنان محترم اسماعیل حقی بکدن کوردیکم اکرام واحترام قلبمده اونوتولماز بر محبت یاراتدی . [٢] نزدلرندن آیریلیرکن قپولره قادار تشییع ایتدی . راحتسز اولماملری ایچون واقع رجام اوزرینه علم آدملرینه یاقیشیر بر صورتده غایت تربیه‌لی ، براقکز افندم وظیفه‌می یاپه‌یم دیه جواب ویردی . کندیلرینه تشکر ایدرك آیرلدم . مملکتمك مدافعی وبکجیسی اولان بر قهرمان اولمق اعتباریله قول اردو قوماندانی فریق علی حکمت پاشا حضرتلرینی زیارت ایتمکی اونوتمادم . ملاقات طلب ایتدم یاورلری بنی پاشانك حضورینه چیقاردی . پاشا کندینه خاص اطوار عسکریسیله تبسم بیوروب زیارت ایچون زحمت ایتدیکمی سویلدیلر .

---

[١] واأسفا علی‌شعوری ، اسپارطه‌لی مفتی ، شیخ‌الاسلام اسبق موسی کاظم ، عبدالعزیز مجدی‌لری یتشدیره‌ن بو محیط نه‌قدر قیصیرلاشمش فقیرلاشمش .

[٢] قره‌سی سالنامه‌سی ، قره‌سی مشاهیری ، قره‌سی تاریخچه‌سی نامنده‌کی اثرلرینی لطف ایتدیلر .

پاشا ایله قونوشمامز بر بچق ساعتدن فضله سوردی . پاشا بنم فکرلریمی و تعقیب ایده‌جکم خط و حرکتی چوق ایی آکلادقدن صوکره مفتیده‌کی امضالادیغم کاغدی کتیرتدی . بکا امضامی آلدیردقدن صوکره او پاچاوره‌یی پارچه پارچه ایدوب سپته آتدی . بکا دونه‌رك قوزوم موعظه‌لریکزه بن ده کله‌جکم بتون وارلغکزله علمی حقیقتلری اورته‌یه آتیکز . مملکت سزك ارشادیکزه چوق محتاجدر بیوردیلر . [١] وحقیقةً درسلره کلمك لطفنی ده دریغ بیورمدیلر . مشارالیهایه وکرکسه ناظم پاشا حضرتلرینه او کون یاپمدیغم بر وظیفه‌می آره‌دن بوقدر زمان کچدکدن صوکره یاپیور وشیمدی عرض شکرانی‌می صونیورم .

بناءً علیه : بوراده تشریحی اوزون سوره‌جك بر چوق ناروا حاللره معروض قالدم . بوده هپ حواجه وعالم کچینن [٢] قلاشلر طرفندن علیهمه پروپاغاندا فورطنه‌سندن

[١] یار اغیاردن بالیکسر تشریف ایده‌جك ذواتی لایقیله بارینده‌یره‌جق برمأوا وایچه‌جك صویه محتاج بربلده اولدیغنی نظر دقته آلارق بونقصانلرینی معظم ومحتشم برمحفل عسکری انشاسیله قصبه‌نك طقوز کیلومترو اوزاقلرنده‌کی صویی شهره اساله ایله قرقدن فضله چشمه حصوله کتیررکن دیکر طرفدن ده چوق سوینه‌رك خلقك احتیاج روحیسنی تأمین ایلدیکنه قائل اولارق خط سکون دویدیغی سیمای بشاشتندن مشهود ایدی .

[٢] فاکولته‌مزك مدرسلرندن محمدعلی عینی وشمس‌الدین بکلرك استفاده واستفاضه ایتدیکی علامهٔ محیط فاضل محترم برکوی محمد افندی حضرتلری خارج .

عبارت ایدی . بالخاصه « ظفرملی » غزته‌سنك رمضان کرسیلری اوکنده طوپلادیغم – رمضان موعظه‌لری – دیه هر کونکی موعظه‌لریمی[١] نشرایتدکجه آیات واحادیث آرتق غزته ستونلرینه دوشدی دیه حوموردانیورلر . ضلال و کفر الحاده قادار وارییورلردی . کندیلری چیقوب کرسی‌یه زمین وزمانه الویریشلی ایکی سوز سویله‌مکدن عاجز اولدقلری حالده هیچ اولمازسه صوصماسنی بیلمه‌لیلردی

بناءً علیه : کچن سنه رمضانی کچیرمك ایچون بر چوق تشویقلره رغماً قورقه قورقه آفیونه کیتمشدم . نه‌یالان سویله‌یه‌یم . حقیقة خالق تشنهٔ عرفان بولدم . علماسی‌ده وقور وساکن ذوات ، یاردیملری سبق ایتمدیسه ضررلری‌ده اولمادی . بلکه‌ده آکلاشوب قایناشه‌مادق

مع مافیه : بوسنه‌دخی رمضانی آفیون قره حصارنده کچیرمك نیتنده‌یم . حکممی بوسنه ویره‌جکم شو اثرجکی بووسیلهٔ حسنه‌یه یاردیمی اولور دیه قلمه آلدم . استطراداً شونلری ذکر ایتمکدن مقصد ؛ اسلافك آچدیغی یوللر قویدقلری ایزلر . نه‌قادار سوء استعماله اوغرادیغنی کوسترمك ایله برابر تورکیه‌ده بر طاقم کیمسه‌لر طرفندن علم ، فن عادتا انحصار آلتنه آلنمش کبی اولدیغنی آکلاتمق ایدی . فتأمل .

[١] بوتون رمضان نشر ایدیلان بوموعظه‌لر دخی دردست طبعدر .

قصیدهٔ بردهٔ شریف

ویا

— بانت سعاد —

«بانت سعاد» قصیدهٔ شریفه‌سی اویله مبارك برقصیدهٔ لطیفه‌درکه :

نظم ایدن شاعر حضور پرنور لامع النور سید الانامده اوقورکن پیغمبرك قلب شریف رسالتپناهیلری تتره‌یوب هیجانه کله‌رك صرتنده‌کی جهان قیمت خرقهٔ سعادتلرینی چیقاروب شاعره کیدیرمکله قدر، شرف ومزیتلرینی آرتیره‌رق «کعب» ك کعبنی یوکسلتمشلردر .

قصیدهٔ شریفه‌یی وجوده کتیرن کبار صحابهٔ کرامدن کعب ابن زهیر حضرتلریدر وسبب ترتیبلری ده شویله‌در.

کعب ابن زهیرك «بجیر» اسمنده بر برادری وارایدی.

بو ایکی برادر بلغای عربدن «زهیر بن ابی سلمی [۱]»

[۱] بوذات معلقات سبعه اصحابنك درجه اعتباریله اوچنجیسیدر.
یعنی : اسلامدن اول یوکسکلکندن دولایی شعرلری کعبهٔ معظمه‌یه آصیلانلره معلقات سبعه اصحابی وشعرلرینه‌ده یالکز معلقات ده‌نیلیرکه قرآنك نزولندن صوکره یوکسکلکلری قالمادیغندن

نامنده‌کی پك مشهور شاعرك اوغللریدر. مع مافیه: بونلرده بابالری کبی قیمتلی وقدرتلی شعرادن ایدیلر. هله کعب پك آتشلی وقوتلی طانتمش بر شاعر ایدی. مکهٔ مکرمه فتح اولندقده اورادن صاووشانلر آراسنده «کعب» ایله «بجیر» ده وارایدی .

بو ایکی قارده‌ش قویون ودوه‌لرینی اوتلاده اوتلاده کزمکده‌لر ایکن مدینهٔ منوره جوارنده کائن «ابرق الغراف» اسمنده‌کی محله کلدکلرنده انتشار ایتمکده اولان اسلاملق اساسا عروق واعصابلرینه دوقونمقده اولدیغندن بیوك برادری بولنان بجیر کوچوك برادری اولان کعبه دیدی‌که !

— ای بنم سه‌وکیلی قارده‌شم : سن بوراده قویونلرك باشنده قال . بن کیده‌یم. شو ادعای نبوت ایدن محمدی کوره‌یم ، سوزلرینی قولاغمله دویایم . وحال شانی یقیناً آکلایه‌یم‌که. هانکی امر ونهی ایله بعث اولنمشدر،

کعبه‌دن ایندیرلشدر . زهیر ، نجدك ناملی و شانلی شعراسندن ومعمرلرندن ایدی . معمرین : یوز یکرمی سنه و داها زیاده یاش یاشامش اولانلره ده‌نیلور. ایشته زهیر ، یوز یکرمی سنه یاشامشدر زهیر، علوجناب واخلاق فاضله صاحبی وقور، حلیم متورع دریادل بر ذات ایمش زهیر حضرت پیغمبرك مدینهٔ منوره‌یه هجرتلرندن برآز صوکرا صولی واوتلی بر یر اولان «یثرب» ایله «بطحا» آراسنده «بجیر» و «کعب» آدنده‌کی ایکی اولادلریله قویون ودوه‌لرینی کوتمکده ایکن وفات ایتدی. اوغللری ینه کندی حیوانلرینه چوبانلقله تعیش ایدرلردی .

بشقه دینلرك باطل اولدیغنی نه ایله ادعا واثبات ایدییور، بورالرینی کوزلجه تحقیق ایدرك آکلایوب دیکله‌یوب کله‌یم دیدکده کعب ، « نعم یاسیدی لبیك الامر فوق رأسك » یعنی پکی آغابکجکم امریکز باش اوزرینه دییوب چوق کچمه‌دن آیریلدیلر . کعب حیوانلرك یاننده قالدی . بجیر ایسه همان یوله کیروب بر قاچ کون صوکره مدینهٔ منوره‌ده سیدالکونین، رسول الثقلین حضرت محمدك (ع م) یانینه کلدی مجلسه داخل اولوب کلام نبوی‌یی ایشتدی. مفتون لال ابکم وحیران اوله‌رق بتون وارلغنی صارصیلدی، قوتی قیریلدی همان اسلام ایله مشرف اولدی . کعب ایسه قرنداشی بجیرك کلمسی ایچون صبرسزلانیور کوزنی یوللردن آییرمیوردی . بو اثناده قارداشی بجیرك اسلام اولدیغنی ایشتدی وبك چوق جانی صقیله‌رق قارده‌شی بجیره تکدیر وتوبیخ یوللو شو بیتلری یازوب کوندردی .

الا ابلغا عنی بجیراً رسالةً

فهل لك فیما قلت ویحك هل لکا

کیمدر او ، بو مکتوبمی قرده‌شم بجیره کوتوروبده آکا دیه‌که: یازیق سکا یازیق ؟ سن کندی ایسته‌ککله‌می ایمان کتیردك .

سقاك بها المأمون کأساً رویة

فانهلك المأمون منها وعلکا

یوقسه مأمون (بوندن مقصد حضرت پیغمبردر[٢]) باده‌لر وعد ایلدیکندن بولوندیغك یولو براقوب آکا تبعیت ایله‌دك . نه بولدك ، نه کوردك که : دینکی ترك ایله‌دك.

ففارقت اسباب الهدا وتبعته

علی ای شیئی ویب عندك دلکا

— کعب کندی زعمنه کوره سوق کلامده دوام ایدوب برادرینه کمال شدت وتلهفله دیبور که :

---

[٢] حضرت فخر کائنات افندیمزه قریش آراسنده مأمون وامین دیرلردی کعب بوراده وصف مذکوری تعریض صورتیله قوللانمشدر. امین دنیلمسنك سببی ایسه حیات رسالتلرنده اصلا کذب صادر اولمامسیدر . تا چوجقلقلرنده ایکن خلق آراسنده دعوا ونزاعلری عادلانه حل وفصل ایلدیکندن « محمد الامین » دیه طانمشدر . اسلام دینی تاریخنده بیلدیرلدیکی وجهله اسلاملغك اعلانندن اول یعنی داها حضرت محمدك چوجوقلغنده کعبهٔ معظمه‌ده‌کی « حجرالاسود » یرندن قوپمش یووارلانمش بونی یرینه قویمق ایچون دوت بویوك قبیله آراسنده سز قویه‌جقسیکز بز قویاجغز دیه نزاع چیقارق درت طرفدن قلنجلر چکیلمش قان دوکولمسنه برشی قالمامش کن ایچلرندن بریسی «حکم» اصولنه تابع اولمانی توصیه‌ده بولونیور وبو درت بویوك قبیله حکم اولارق حضرت محمدی قبول وحکمنه راضی اولاجقلرینی اتفاق ایدییورلر. حضرت محمد بر کلیم کتیردیبور «حجرالاسود»ی یووارلایوب بو کلیمك درت اوجندن درت قبیله‌نك رئیسلرینه طوتدیروب یرینه قویدیریور . شو چارهٔ حل ایله قانلی بر ملحمهٔ کبرانك اوکنی آلیور . ایشته بو وقعه‌دن صوکره «محمد امین» تسمیه اولونیور .

— مأمونه اتباع ایدرك یولنی شاشیرمشلرله برابر اولدك ایشته آنلر کبی سن ده درکهٔ هولناکه آتیلدك ! محمد سنی نره یه کوتوریبور بیلیورمیسك ؟

علی مذهب لم تلف اماً ولاابا
علیه ولم تعرف اخا لکا

بنه کندی مجیب اوله رق دیبورکه : سنی بردین عجیبه قولاغوزلایوب سوق ایتدی که : او دینده نه آناوبابا کی ونه ده قره‌ده‌شك کبی کوردك وبولدك .

فان انت لم تصرف فلست باسف
ولا قائل اما عثرت لعالکا

اکر سن بنم نصح وپندیمی قبول ایدرك اسکی دینکه دونمزسه‌ك سنك حالکه آجیمام ویاتمام وبر ورطه‌یه دوچار اولورسه‌ك سکا سلامتله دعاده ایتمم . (بجیر) بو ابیاتی آلدقده کوتوروب مجلس حضور پیغمبریده اوقودی . حضرت کتیبهٔ مرسلین علیه صلواة المعین کعبك [سقاك بها المأمون] جمله‌سنی دیکله‌دیکده کلام معجز نظامیله [انا المأمون والله] یعنی بن والله امینم دیدکدن صوکره [من لقی منکم کعب بن زهیر فلیقتله [٣]] ارادهٔ حکمتعاده‌سیله کعبك قتل وتلف ایدلمسنی امر وفرمان بیوردیلر .

— زهیر، برادری بجیر حقنده اسلامی قبولندن منفعل

[١] حدیث شریفك تورکجه‌سی : هانکیکز کعب ابن زهیره راست کلیرسه ئولدیرسین دمی هدردر .

اوله‌رق سویلدیکی بو هجویه‌ده یالکز نبی اقدس افندیمزی دکل دهاایلری کیده‌رك — روح اسلامی اینجتمش اولدیغندن پیغمبر افندیمز نفس نفیس عالیلرندن صرف نظر اسلامی صیانةً زهیرك قتلنی تجویز ایله‌دی. بجیر کعبك بر موت مطلق قارشیسنده بولوندیغنی ادراك ایدنجه قارده‌شلق قانی اویناددی . درحال شاعر ماهر برادری کعبه شو منظومه‌یی یازوب کیزلیجه کوندردی .

من مبلغ کعبا فهل لك فی التی [١]
تلوم علیها باطلاً وهی احزم

کیمدر او کیمسه‌ که قارده‌شم کعبه شو سوزلریمی تبلیغ ایده ودیه‌ که :

— ای کعب ! ؟ سنك کوتوله‌دیکك کلمهٔ شهادت آلههٔ متعدده‌یه [٢] اولمیوب یالکز ذات احدیته‌در . او کلمهٔ شهادت رشد ورؤیت خصوصنده پك جوق بایغدر او دائرهٔ محیط ارشاد اسلامه داخل اولانلر حزم و رؤیت ایله حرکت ایتمش اولورلر . اله متعدده عد اولنان و « لات » ، « عزی » ده‌نیلن پوتلره طاپمغی ترك ایت صاپمش اولدیغك یاکلش یولدن اللهك برلکنه ایمان ایتده دنیاده قتلدن اخرتده اللهك عذابندن قورتولمغه یول وار ایکن قورتولوب ایکی جهانده سلامت بول !...

[١] بوده بحر طویلدندر .
[٢] معبود اتخاذ ایدیلن بر طاقم پوتلر

لدى يوم لا ينجو وليس بمفلت
من الناس الا طاهر القلب مسلم

أي بيل كه آخرت كونده مؤمن موحد وقلبى تميز اولانلردن بشقه‌سنه‌قورتولوش وسلامت يوقدر.

فدين زهير وهو لا شیٔ دينه
ودين ابى سلمى على محرم

بن قبلهٔ احديته يوزومى دوندردم. جهانك خالقى اولان بر اللهه ربط قلب ايدوب ايمان ايله‌دم. آرتق زهير وسلمى‌نك دين ده‌نيله‌جك برى اولميان دينلرى بكا حرامدر بو ابياتك آلت طرفنه‌ده «كعب»ه خطاباً

— اى برادر! دين اسلام حقنده‌كى زباندرازلغكى حضرت رسول اكرم ايشيتدى وسنك دمكى هدر ايتدى هر نره‌ده بولنورسه‌ك قتل ايدلمكى امر وفرمان ايله‌دى بوندن صوكره سنك ايشك تمام ويشايشك يقيناً ختامدر.

خلق جهانى ايستر ايسه هپ هلاك ايدر
تيغ قضا چو قبضهٔ دست بنده‌در

اكر نفسكه احتياجك وارسه دورميوب همان قوش كل حضرت پيغمبر تائب ومستغفر اوله‌رق كلنلرك هيچ بريسنى رد ايتميور واسلامدن اول كچن احوالدن دولايى مؤاخذه ايدلميور. اكرچه قتلدن قورتولمق و دارينده فوز ونجات بولمق ايسترسه‌ك اصحاب كرامدن هيچ برذاته كورونميه‌رك، كيجه يورويوب كوندوز ياته‌رق جمله

اصحاب صباح نمازيله مسجدده مشغول اولدقلرى بر زمان حضور پرنور رسالته دخالتله واقع اولان قصوريكك عفوينى رجا وايتمش اولديغك خطايه بالكليه اظهار ندامتله التجا ايتديكك صورتده عفو بيوره‌جقلرى ممكن ومحققدر. ديه يازدى وكيزليجه برادرينه كوندردى.

— كعب مكتوبى آلوب ناصل مخاطره‌لى بر حالده اولديغنى آكلانجه دنيا باشنه دار كلدى. اولا حياتندن اميدى كسدى. برادرينك وصيتنه مطاوعت ايدرك مدينهٔ منوره يولنى طوتوت همان يوله قويولدى. ايچريسنه بر آتش دوشوب يوللرده آغلايه آغلايه قصورينك عفوينى رجايه وسيله اولمق ايچون قصيدهٔ شريفه‌يى انشاد ايدوب حضرت بجيرك تعريفى وجهله مدينهٔ منوره‌يه كيجه‌داخل اولدى كه. هجرت نبويه‌نك طوقوزنجى سنه‌سنه تصادف ايتمشدر. كعب جهينه قبيله‌سندن كنديسيله معارفه‌سى اولان بر ذاتك خانه‌سنه‌ايندى بعضيلرى بو ذات على بن ابى طالب كرم الله وجهه ايدى ديمشدر. بو ذات كعبى آلوب مسجد شريفه كوتوردى. حضرت رسول اكرم افنديمز صباح نمازنده‌واصحاب كرام دخى على العموم مسجد سعادتده حاضر ومبارك يوزلرى اصحاب كرامه چوريلمش محراب النبى‌ده اوطورمقده ايكن «كعب» حضور سعادته كلوب ديز چوكوب حضرت پيغمبرك النى طوتدقدن صوكره ديدى كه:

— یارسول‌الله : کعب ابن زهیر تائب ومسلم اوله‌رق استیمان ایچون حضور سعادتکه کلمك ایستر . کتورسه‌م قبول ایدرمیسك؟ رسول اکرم ؟ اوت بیوردی . کعب درحال کعب ابن زهیر بنم دیدی .

پیغمبر افندیمز « او سوزلرك قائلی اولان زهیرمی؟ » بیوردقدن صوکره صدیق اکبره دونوب شعری اوقومسنی امر ایتدی حضرت ابوبکر الصدیق ، [سقاك بهاالمأمون كأساً رویة] دیه بیتی صوکنه دوغرو اوقودقده کعب ، بن بویله دیمدم بن [سقاك ابوبكر بكأس ررية] دیدم . صورتنده اعتذار ایله خطاسندن رجوع ایده‌رك عفو وامان محمدی‌یه دخالت ایلدی .

عرضحالم سکادر غیری پناهم یوقدر
مجرمم مرتکبم جرم وکناهم چوقدر

نشیده‌سی اوزره « کرك اولدور کرك رد ایله کتمم آستانکدن » مفادینی اشراب ایلدی .

رسول اکرم افندیمز ینه « انا المأمون دالله » بیوردی . بو اثناده ایدی که انصاردن بری بولندیغی یردن صیچرایوب کعبك اوزرینه یورویه‌رك « یارسول الله بکا رخصت ویر شو الله دوشمانك بوینی اوره‌یم » دیدکده پیغمبر افندیمز « ایلیشمه آکا! او بزه تائب ومسلم اوله‌رق کلمشدر . » جوابیله او کیمسه‌یی منع بیوردی . اول وقت کعب ،

اولجه نظم ایتمش اولدیغی قصیده‌سنی کمال حزن ایله حضور نبویده اوقومغه باشلادی .

بانت سعاد فقلبی الیوم مقبول [۱]
متیم اثرها لم یفد مکبول

تورکجه‌سی : حضرت کعب قصیده‌سنه غزل سرالقله باشلایوب دیورکه :

« سعادم بندن اوزاقلاشوب کیتدی بونکچون چاره‌سز کوکلم آیریلق یاره‌سیله حالم پریشان وسردم بیوکدر او کوکل کیم معشوقه‌سنك ایزنده ویران تاران وآزاد قبول ایتمز بر اسیر عشق و غرامدر . » چوق کره عرب شعراسی مدحیه‌لرینه ویا بر شی استرحامنه باشلایه‌جقلرنده عشق مجازی طرفندن کیروب محبوب ویا بر محبوبه اتخاذیله ماجرای عشقی حکایه ایدرلرکه بوکا ادبیات عربده « نسیب » ویا « تشبیب » ده‌نیر . بوراده کعب فخر عالم افندیمز حضرتلرینك شان عالیلرینه لایق اولمیان زباندرازلق ایلدیکی قصورینك عفوینی استرحاماً واعتذاراً محبوبه‌سی اولان سعاده صوك درجه عشق وسوداسی بولندیغنی و آنك آیریلغی اثناسنده قرده‌شی بجیرك دخی صوسز ایصسز یشیل طوپراقسز چوللرده کندیسنی تك وتنها براقوب کیتدیکی وایکی آیریلغك بر آره‌یه کلدیکی صره‌ده محبوبه‌م

[۱] بحر بسیطدندر . اجزاسی ایکی کره مستفعلن فاعلن مستفعلن فعلن‌در . یعنی اجزاسی علتله اوغرامشدر .

اولان سعاد بندن آیرلمسیله قلبم یاره‌لی وجودم خسته حالبوکه بن آنك خیالنده و وراء حیرتنده اسیر اولدم. بنم فدیه‌می ویروب آزاد دخی ایتمه‌مشدی. بوندن طولایی مجنون مثالی « دیوانه راقلم نیست » منطوقنجه بر هذیان ایدوب ایتمدیکمی بیلمم. اکرچه بویله برقباحت ایشله‌مش ایسه‌م معذورم. وعفو نبویلرینی دیلرم دیمکدر حضرت کعب اللی یدی وبعض نسخه‌لرده اللی طقوز بیت اولان بوقصیده‌سنك اوتوز یدنجی بیتك صوکنه‌قدر غزلنه‌دوام ایتمش، واوتوز سکزنجی بیتدن اللی ایکنجی بیتك اولنه‌دك اون درت بیتده رسول اکرمی مدح ایله‌مش اوندیغی کورلمکده وصوك یدی بیتده‌ده تتمه وخاتمه اولمق اولمق اوزره مهاجرین صحابه‌یی مدح وستایشه غرق ایتمشدر. (١).

ناظم حضرتلری مدح وثنا پیغمبری‌یه شو صورتله نیاز واستعطاف ایله باشلایور.

انبئت ان رسول‌الله او عدنی
والعفو عند رسول‌الله مأمول [١]

---

[١] قبل عالی نبویه‌دن «نولایدی اصحاب انصاری‌ده خیرایله یاد ایده‌یدك زیرا آنلر تقدیره لایق و سزاواردر» بیورلمش اولدیغندن حسب‌الاراده اوصاف مشارالیهی بیلدیرن (٣١) بیتی حاوی بر قصیدهٔ بلیغه انشاد ایلدکاری مرویدرکه: ادبیات مذکوره‌نك تام اوله‌رق مطبوعنه تصادف اولنه‌مادی. یالکز ایوب صبری پاشا مرحومك «عزیزالآثار»نده یدی بیت درج اولنمش.

[١] بو بیتده « مأمول کلمه‌سته کلنجه: کان‌وفا ومعدن‌عفو

محررك باصیلمه اولان آثاری

١ ــــ مسلمانلق (نسخه‌سی قالمامشدر .) دردنجی بیك
٢ ــــ صدای ارشاد (بلغارستانده باصیلمش نسخه‌سی بتمشدر)
بشنجی بیك
٣ ــــ عمدهٔ ارشاد: سلسلهٔ نشریاتی (آز قالمشدر.) ایکنجی بیك
٤ ــــ اسلامدن اوزاقلاشان فرقه‌لر [حرب معلوللری مجموعه‌سنده
نشر اولنمقده‌در .]
٥ ــــ دینی وادبی حسبحاللر ایکنجی بیك

دردست طبع غیر مطبوع آثاری

٦ ــــ پیغمبران عظام تاریخی ــــ ٧ فلسفهٔ علم اخلاق
٨ ــــ حنفاء ، حنیف وابو حنیفه‌لر [اشغال سنه‌لرنده مرحوم
علی کمالك چیقاردیغی « ابوحنیفه » مباحثه‌سنه ویرلمش
جوابلرده مندرجدر
٩ ــــ توفیق فکرت وآثاری [ملاحظات فلسفیه و ادبیه‌سنی
تحلیل ، تاریخ قدیم وغیر مطبوع آثارینی رد وتنقید .]
١٠ ــــ ام الدنیا سیاحتنامه‌سی [حجاز ومصرده بر جولان]
١١ ــــ مدینهٔ منوره [حیمهٔ لیلا ؛ قبهٔ خضرایی زیارت]
١٢ ــــ سجللی بدبخت وبر ترجمهٔ حال
١٣ ــــ حجاز وچول مکتوباتی
١٤ ــــ قربان تو کودلری :
١٥ ــــ اسپارطه تاریخی :
جلد ١ - شموللی بر صورتده ادوار تاریخیهٔ عمومیه‌سی
جلد ٢ - اعاظم ومشاهیرك ترجمهٔ حاللرینی حاویدر
١٦ ــــ حجازی ناصیل غائب ایتدك (بیك یدیوز بویوك صحیفه‌در)
مسدود ترجمان وتوحید افکار غزته‌لرنده قسماً نشر اولنمشدر
١٧ ــــ مدنیت غربیه وشرقیه‌ده تربیه اساسلری
١٨ ــــ عملی ونظری - رسملی - کلجیلك وکل یاپمجیلق ، کلك
انواعی وتاریخچه‌سی
١٩ ــــ بر فلکزده‌نك سرکذشتلری
٢٠ ــــ انحطاط اسلامك باشلیجه سببلری